

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра загальної економічної теорії та економічної політики

Допущено до захисту
Завідувач кафедри ЗЕТ та ЕП

д.е.н., професор

Звєряков М.І.

«___» _____ 2024 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття освітнього ступеня бакалавра
зі спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування» за
бакалаврською програмою професійного спрямування «Публічне
управління та адміністрування» на тему:

**МЕХАНІЗМ ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ
БЮДЖЕТІВ В УКРАЇНІ**

Виконавець:

Студент факультету фЕУП
Глущенко Е.Ю. _____
/підпис/

Науковий керівник:

к.е.н., доцент
Макуха С.М. _____
/підпис/

АНОТАЦІЯ

Глушенко Е. Ю. «Механізм формування доходів місцевих бюджетів в Україні».

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня «бакалавра» зі спеціальності «281 Публічне управління та адміністрування» за бакалаврською програмою професійного спрямування «Публічне управління та адміністрування». – Одеський національний економічний університет. – м. Одеса, 2024 рік.

Кваліфікаційна робота бакалавра складається з трьох розділів. Об'єкт дослідження – система відносин в процесі формування доходів місцевих бюджетів органами влади та ефективність управління фінансовими ресурсами на місцевому рівні.

У роботі розглядаються теоретичні аспекти формування доходів місцевих бюджетів в Україні; вивчено поняття, сутність і види доходів місцевих бюджетів; здійснено класифікацію та визначено структуру джерел доходів місцевих бюджетів; розглянуто бюджетну практику зарубіжних країн щодо формування доходів місцевих бюджетів.

Досліджено аналіз стану та тенденції змін у формуванні доходів місцевих бюджетів в Україні; проведено аналіз динаміки та структури доходів місцевих бюджетів; охарактеризовано регіональні особливості у формуванні доходів місцевих бюджетів; розглянуто особливості формування бюджетів громад на 2024 рік.

Охарактеризовано проблеми нестачі фінансових ресурсів в органах місцевого самоврядування та запропоновано шляхи зміцнення доходної бази місцевих бюджетів за рахунок власних джерел; оптимізацію податкового навантаження на суб'єкти господарювання та населення на місцевому рівні; забезпечення прозорості і контролю за формуванням та використанням доходів місцевих бюджетів.

Ключові слова: *місцеві бюджети, доходи місцевих бюджетів, фінансові ресурси, податкове навантаження, бюджетна система, місцеве самоврядування, прозорість бюджету.*

ANNOTATION

Glushchenko E. Y. "Mechanism for Forming Revenues of Local Budgets in Ukraine."

Qualification work for obtaining the degree of "bachelor" in the specialty "281 Public Management and Administration" under the bachelor's program of professional orientation "Public Management and Administration." – Odessa National Economic University. – Odesa, 2024.

The bachelor's qualification work consists of three sections. The object of the study is the system of relations in the process of forming local budget revenues by government bodies and the effectiveness of financial resource management at the local level.

The work examines the theoretical aspects of forming local budget revenues in Ukraine; studies the concepts, essence, and types of local budget revenues; classifies and identifies the structure of local budget revenue sources; reviews the budgetary practices of foreign countries regarding the formation of local budget revenues.

The analysis of the state and trends of changes in the formation of local budget revenues in Ukraine is conducted; the dynamics and structure of local budget revenues are analyzed; regional features in the formation of local budget revenues are characterized; the peculiarities of forming community budgets for 2024 are considered.

Problems of the lack of financial resources in local self-government bodies are characterized and ways to strengthen the revenue base of local budgets through own sources are proposed; optimization of the tax burden on business entities and the population at the local level is suggested; transparency and control over the formation and use of local budget revenues are ensured.

Keywords: *local budgets, local budget revenues, financial resources, tax burden, budget system, local self-government, budget transparency.*

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В УКРАЇНІ.....	7
1.1. Поняття, сутність і види доходів місцевих бюджетів.	7
1.2. Класифікація та структура джерел доходів місцевих бюджетів.	14
1.3. Бюджетна практика зарубіжних країн по формуванню доходів місцевих бюджетів.....	20
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СТАНУ ТА ТЕНДЕНЦІЇ ЗМІН У ФОРМУВАННІ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В УКРАЇНІ.....	27
2.1. Аналіз динаміки та структури доходів місцевих бюджетів в Україні.....	27
2.2. Характеристика регіональних особливостей у формуванні доходів місцевих бюджетів в Україні	37
2.3. Особливості формування бюджетів громад на 2024 рік	44
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В УКРАЇНІ.	51
3.1. Проблема нестачі фінансових ресурсів в органах місцевого самоврядування та зміцнення доходної бази місцевих бюджетів за рахунок власних джерел.	51
3.2. Оптимізація податкового навантаження на суб'єкти господарювання та населення на місцевому рівні.....	60
3.3. Забезпечення прозорості і контролю за формуванням та використанням доходів місцевих бюджетів	67
ВИСНОВКИ	73
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	75

ВСТУП

Актуальність теми дослідження механізму формування доходів місцевих бюджетів в Україні обґрунтована його значенням у вирішенні економічних та соціальних проблем країни. У контексті економічної нестабільності, зростаючого бюджетного дефіциту та потреби відновлення та розвитку інфраструктури, розуміння та оптимізація процесів формування доходів місцевих бюджетів стає надзвичайно актуальним завданням. Дослідження вказаної теми дозволить виявити основні чинники, що впливають на обсяг та структуру доходів місцевих бюджетів, а також розробити ефективні стратегії управління фінансовими ресурсами на місцевому рівні. Однією з головних причин актуальності даної теми є процес децентралізації та реформування місцевого самоврядування в Україні. Зміни в системі місцевого управління передбачають передачу більшої частини фінансових ресурсів та повноважень на місцевий рівень. Тому вивчення механізму формування доходів місцевих бюджетів є ключовим для успішного впровадження цих реформ, забезпечення фінансової стабільності та розвитку місцевих громад. Крім того, аналіз механізму формування доходів місцевих бюджетів є важливим для забезпечення ефективного використання бюджетних коштів та задоволення потреб місцевого населення. Фінансові ресурси, які надходять до місцевих бюджетів, використовуються для реалізації різноманітних соціальних та інфраструктурних проектів, що безпосередньо впливає на якість життя громадян. Також, розуміння механізму формування доходів місцевих бюджетів може сприяти забезпеченню прозорості та ефективного контролю за використанням бюджетних коштів, що є ключовим аспектом в підвищенні довіри до органів місцевого самоврядування та зміцненні демократичних інститутів в країні. Таким чином, вивчення та аналіз механізму формування доходів місцевих бюджетів має велике значення для забезпечення сталого розвитку України. За темою кваліфікаційної роботи опубліковано праці таких вчених як: О.І. Вернигора, Т.А. Дяченко, В.В.

Житар, А.В. Марченко, О.В. Нікітіна, І.В. Грищук, В.М. Яремей, І.В. Білик, О.Є. Кузін, О.В. Кривенко, О.В. Литвин, О.Д. Васютин, Л.М. Князь, І.Ю. Ларіна, О.В. Пашко, І.І. Лісовий, В.В. Гетьманчук, М.О. Князєв, О.В. Гончаренко, О.П. Савченко, В.М. Литвиненко, О.В. Гордієнко, І.В. Ковальчук, О.І. Петренко та інші.

Метою дослідження є аналіз системи відносин в процесі формування доходів місцевих бюджетів в Україні. Дослідження джерел та ефективності їх використання з метою виявлення основних факторів, що впливають на цей процес, а також розробка рекомендацій для підвищення ефективності цього механізму.

Для досягнення зазначеної мети було визначено наступні **завдання**:

-Проаналізувати сучасний стан механізму формування доходів місцевих бюджетів в Україні.

-Вивчити структуру та джерела доходів місцевих бюджетів та їх класифікацію.

-Дослідити динаміку та тенденції змін у формуванні доходів місцевих бюджетів.

-Визначити основні проблеми та виклики, з якими стикаються місцеві бюджети при формуванні доходів.

-Розробити рекомендації щодо удосконалення механізму формування доходів місцевих бюджетів з метою підвищення ефективності управління фінансовими ресурсами.

-З'ясувати вплив формування доходів місцевих бюджетів на соціально-економічний розвиток та благополуччя місцевих громад.

Об'єкт дослідження: Система відносин в процесі формування доходів місцевих бюджетів органами влади та забезпечення ефективності управління фінансовими ресурсами на місцевому рівні.

Предмет дослідження: механізм формування доходів місцевих бюджетів в Україні, їх структура, джерела, класифікація та тенденції змін.

Методи дослідження: Для досягнення поставленої у кваліфікаційній роботі мети застосовувалися наступні методи: при аналізі принципів та практичних аспектів формування доходу місцевих фінансів застосовувалися цілісний та систематичний підходи, а також історичний підхід, методи представлення графіків та таблиць, статистичні методи групування, методи синтезу, аналогії та логіка наукового пізнання. Крім того, використовувалися методи теоретичного та практичного узагальнення та фундаментального аналізу. Щодо інформаційно-аналітичної бази дослідження, використовувалися законодавчі акти та нормативно-правові документи України. Додатково, для аналізу використовувалися звітні дані Державної Казначейської служби України, Міністерства фінансів України, Державної служби статистики України, а також департаменту фінансів Одеської міської ради. Також були враховані дослідження вітчизняних та зарубіжних експертів, монографії, навчальні матеріали, наукова література та інформація з офіційних сайтів суб'єктів публічного управління та адміністрування.

Інформаційною базою дослідження є наукові роботи вітчизняних та зарубіжних дослідників, законодавчі акти України, матеріали наукових конференцій, періодичні публікації, звіти та аналітичні матеріали органів влади.

За темою кваліфікаційної роботи опубліковано:

1. Глущенко Е. Сучасні напрями становлення державно-громадської комунікації в Україні. Науковий студентський вісник. Одеський національний економічний університет. Факультет економіки та управління підприємництвом. Кафедра загальної економічної теорії та економічної політики. 2024. № 7. С. 33 - 35.

2. Отримано сертифікат про закінчення 13.06.2023 базового курсу «Громадська та політична участь: базовий курс». *Автентичність сертифіката можна перевірити за посиланням: <http://surl.li/ufsbm>*

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дозволило зробити наступні висновки:

1. Доходи місцевих бюджетів є ключовим елементом фінансової незалежності та економічної спроможності органів місцевого самоврядування. Вони забезпечують виконання місцевих програм та послуг, що сприяє покращенню якості життя громадян та розвитку території.

2. Джерела доходів місцевих бюджетів можна класифікувати на власні, закріплені та міжбюджетні трансферти. Власні доходи включають місцеві податки та збори, а також надходження від власності, що знаходиться у комунальній власності. Закріплені доходи передбачають фіксовані відсотки від загальнодержавних податків. Міжбюджетні трансферти включають дотації та субвенції з державного бюджету.

3. Аналіз бюджетної практики зарубіжних країн показує, що ефективне формування доходів місцевих бюджетів можливе завдяки децентралізації фінансових ресурсів, забезпеченню прозорості та підзвітності місцевих органів влади, а також створенню умов для місцевого економічного розвитку.

4. Дослідження динаміки доходів місцевих бюджетів в Україні виявило позитивні тенденції зростання власних доходів, що свідчить про поступову децентралізацію фінансової системи. Проте, структура доходів досі значною мірою залежить від міжбюджетних трансфертів, що обмежує фінансову самостійність місцевих громад.

5. Аналіз регіональних особливостей показав значну нерівномірність у формуванні доходів місцевих бюджетів, що обумовлено економічним розвитком регіонів, демографічною ситуацією та місцевою податковою політикою. Це вимагає адаптації бюджетної політики до специфіки кожного регіону.

6. Планування бюджетів громад на 2024 рік передбачає врахування нових викликів, пов'язаних із макроекономічною ситуацією та реформами децентралізації. Особлива увага приділяється збільшенню власних доходів та ефективному використанню ресурсів.

7. Основні проблеми включають нестачу фінансових ресурсів, значну залежність від міжбюджетних трансфертів та високий рівень податкового навантаження. Вирішення цих проблем передбачає зміцнення доходної бази за рахунок власних джерел, оптимізацію податкового навантаження, запровадження сучасних методів управління фінансовими ресурсами та забезпечення прозорості і підзвітності у використанні бюджетних коштів.

8. Забезпечення прозорості і контролю за формуванням та використанням доходів місцевих бюджетів є критично важливим для підвищення довіри громадян до органів влади та ефективного управління фінансами. Це може бути досягнуто через впровадження електронних систем звітності, проведення регулярних аудитів та громадського контролю.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Балабанова О.А. Фінанси, гроші, кредит: підручник. Київ: ЦУЛ, 2019. С. 78-90
2. Вернигора О.І. Фінансова безпека регіону: сутність та напрямки забезпечення: монографія. Київ: ЦНЛ, 2018. С. 12–14.
3. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР. Редакція від 18.05.2024. URL: <https://bit.ly/3wMV1pc> (дата звернення: 15.03.2024).
4. Яремей, В. М. Місцеві бюджети: теорія і практика: підручник. Київ: Атіка, 2014. 32 с.
5. Білик, І. В. Місцеві фінанси: теорія, практика, проблеми: підручник. Київ: ЦУЛ, 2017. 125 с.
6. Кузін, О. Є. Розвиток доходів місцевих бюджетів в Україні: підручник. Київ: Академперіодика, 2015. 20 с.
7. Дяченко Т.А., Житар В.В. Механізм формування місцевих бюджетів в Україні: проблеми та перспективи. Житомир: ЖДУ ім. І.Франка, 2018. № 1. С. 12–14.
8. Орлова О.М. Фінансове право України: підручник. Київ: Ін Юре, 2020. № 12. С. 345–347.
9. Петрова Н.В. Фінансові відносини місцевих бюджетів: монографія. Харків: Право, 2018. № 1. С. 12–14.
10. Марченко А.В. Теоретичні аспекти формування доходів місцевих бюджетів в Україні. *Економіка. Фінанси. Право*, 2020. № 3. С. 43-47.
11. Нікітіна О.В. Механізм формування доходів місцевих бюджетів в Україні. *Економічний часопис – XXI*, 2018. № 5–6. С. 31–34.
12. Грищук І.В. Доходи місцевих бюджетів в контексті фінансового забезпечення реформування децентралізації в Україні. *Фінанси України*, 2019. № 7. С. 24–29.

13. Кривенко О.В. Формування доходів місцевих бюджетів в умовах реформування міжбюджетних відносин. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*, 2021. № 2. С. 67-73.
14. Литвин О.В. Фінансове забезпечення розвитку місцевих громад в Україні: актуальні проблеми та перспективи. *Фінансова економіка*, 2020. № 4. С. 56-60.
15. О. М. Оксанич. Бюджетна система США: досвід для України. *Економіка та держава*, 2018. № 11. С. 50-55.
16. О. В. Загороднюк. Бюджетна система Індії: особливості формування та використання доходів. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*, 2019. № 1. С. 114-120.
17. Л. М. Корнійчук. Бюджетна система Великої Британії: досвід децентралізації. *Фінанси України*, 2018. № 12. С. 48-54.
18. О. Д. Васютин, Л. М. Князь. Фінанси місцевого самоврядування: Навчальний посібник. Київ. ЦУЛ, 2018. 368 с.
19. М. Я. Дем'яненко. Фінанси: теорія, практика, аналіз: навч. посіб. Київ. Знання, 2017. 671 с.
20. Глущенко О. В. Механізм формування доходів місцевих бюджетів в Україні та напрями його вдосконалення. *Економіка: реалії часу*, 2018. № 6. С. 28–33.
21. Коваленко, Н.І. Поняття і класифікація джерел формування місцевих бюджетів: теоретико-правовий аспект. Н.І. Коваленко. *Проблеми законності*, 2019. С. 61–69.
22. Ларіна, І.Ю. Структура джерел доходів місцевих бюджетів України. І.Ю. Ларіна. *Економіка. Фінанси. Право*, 2018. № 7. С. 49–52.
23. Ціна держави. CASE Україна. URL: <http://surl.li/ubcdd> (дата звернення 22.04.2024).
24. Бабир Н.В. Особливості та причини інфляційних процесів в Україні та їх соціально-економічні наслідки. Н.В. Бабир. *Економічні студії*, 2018. № 1 (19). С. 5-9

25. Міністерство фінансів України: індекс інфляції. URL: <https://bit.ly/4bO8cvz> (дата звернення 22.04.2024).
26. Коцюрубенко Г.М. Аналіз стану місцевих бюджетів у процесі фінансової децентралізації в Україні. Г.М. Коцюрубенко, Д.М. Маринов. ПЕВ. 2020. №5(22). С. 165-170.
27. Децентралізація. URL: <https://bit.ly/3Kizu1f> (дата звернення 22.04.2024).
28. Державний веб-портал бюджету для громадян Open Budget. URL: <https://bit.ly/3Kсbроl> (дата звернення 22.04.2024).
29. Бюджетний кодекс України : Закон України від 08.07.2010 р. № 2456-VI. URL: <http://surl.li/txmfq> (дата звернення: 26.04.2024).
30. Департамент фінансів Одеської міської ради. URL: <https://bit.ly/44SsRfE> (дата звернення 22.04.2024).
31. Міністерство фінансів України. URL: <https://bit.ly/44U6CpV> (дата звернення 22.04.2024).
32. Шокало К.И. Фінансова спроможність обласних центрів України. *Центр спільних дій*. URL: <https://bit.ly/4bKjПn> (дата звернення 22.04.2024).
33. Державна служба статистики України. URL: <https://bit.ly/4bRwcOx> (дата звернення 22.04.2024).
34. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР. Редакція від 18.05.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 26.04.2024).
35. Децентралізація проект USAID ГОВЕРЛА. URL: <https://bit.ly/3Kew2oo> (дата звернення 22.04.2024).
36. Міністерство фінансів України: Мінімальна зарплата URL: <https://bit.ly/4bO8cvz> (дата звернення 22.04.2024).
37. Заславська О. І., Огородник В. О. Фінансова децентралізація в Україні: стан, проблеми та перспективи розвитку. *Науковий вісник*

Ужгородського університету. Серія: Економіка, 2017. № 2 . С. 261–266.
URL: <https://shorturl.at/cFEKv> (дата звернення 16.05.2024)

38. Білоус, В. В. Фінансове забезпечення місцевого самоврядування: нові виклики і шляхи подолання. *Економіка та держава, 2021. № 2. С. 22-30.*

39. Кравченко, Ю. П. Державно-приватне партнерство як механізм залучення додаткових фінансових ресурсів у місцеві бюджети. *Інвестиції: практика та досвід, 2021. №7. С. 33-40.*

40. Лук'яненко, І. Г., Марченко, О. В. Проблеми та перспективи розвитку міжбюджетних відносин в Україні. *Наук. праці Національного університету Одеська юридична академія, 2023. №10. С. 50-63.*

41. Павлюк, К. В. Децентралізація фінансових ресурсів: досвід України та міжнародна практика. *Економічний часопис-XXI, 2022. № 5-6. С. 78-91.*

42. Ткаченко, В. А. Фінансові інструменти розвитку місцевого самоврядування в умовах децентралізації. *Журнал фінансових досліджень, 2021. № 12(3). С. 102-118.*

43. Річні звіти Державної податкової служби України. URL: tax.gov.ua (дата звернення 13.05.2024).

44. Пушкарьова, Н. В. Місцеві податки в Україні: проблеми та перспективи розвитку. *Економіка та держава, 2022. С. 45-48*

45. Дейч М. Є. Децентралізація в Україні: проблеми, шляхи їх вирішення. *ВЕНУ, 2020. № 1 (38). С. 66-72.* URL: <http://surl.li/txmry> (дата звернення 13.05.2024).

46. Стоєва, В.Л. "Податкова реформа в умовах євроінтеграції та децентралізації". *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка, 2019, №29. С. 60-63.* URL: <https://shorturl.at/0ESEN> (дата звернення 13.05.2024).

47. Лагодієнко, Т. А. Костенко, М. В. Рудиченко. Оптимізація податкового планування на підприємствах України. *Modern Economics, 2019. № 18. С. 79-84.* URL: <https://shorturl.at/f71XH> (дата звернення 13.05.2024).

48. Soroka M. , Kugai. K. Decentralization reform impact on the development of local budgets and communities in Ukraine. Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації : *наук. праці Університет Григорія Сковороди в Переяславі*, 2020. С. 111-114. URL: <https://shorturl.at/FNnly> (дата звернення 17.05.2024).

49. Левицька, Л. О. Оцінка ефективності фіскальної децентралізації місцевих бюджетів в Україні. *Наукові записки Національного університету "Острозька академія"*. Серія "Економіка", 2020. №18, с. 34-42. URL: <https://shorturl.at/npBVp> (дата звернення 19.05.2024).

50. Живко, З. Б. (2020). Податкове навантаження: сутність, методи вимірювання та оцінка рівня в Україні. *Вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*, 2020. №3, С. 44-52. URL: <https://shorturl.at/gY4jR> (дата звернення 16.05.2024).

51. Куценко, Т. Ф. Сучасний інструментарій забезпечення прозорості місцевих бюджетів в умовах децентралізації: оглядовий аналіз. *Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана. Журнал Економічна наука*, 2020 С. 58-62. URL: <https://shorturl.at/mLOez> (дата звернення 19.05.2024).

52. Кошти місцевих бюджетів: контроль за використанням. Uteka.ua – електронний сервіс готових рішень щодо бухгалтерського обліку, 2021 URL: <https://bit.ly/4dNWkLU> (дата звернення 15.05.2024).

53. Дем'янюк, А.В. Прозорість бюджету та участь громадськості у бюджетному процесі. *Економіка і суспільство*. №6. С. 317-319

54. Волохова М.П., Логвіновська С. І. Стан та перспективи зростання доходів місцевих бюджетів України. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету*, 2018. URL: <https://bit.ly/3V9IpZ9> (дата звернення 15.05.2024).

55. Простебі Л. І. Моніторинг дохідної частини місцевих бюджетів в умовах фіскальної децентралізації. *Економіка і суспільство*, 2017. № 9. 1024 с.

56. Оніщук І. В. Аналіз місцевих бюджетів за 2023 рік. *Всеукраїнська організація ОТГ*, 2023. URL: <https://shorturl.at/scufF> (дата звернення 15.05.2024).